

Moj dom

KAD SAM SE RODILA, moj je otac odabrao ime Mende. Na našem nubijskome jeziku, Mende je ime gazele — najljepše i najgracijoznije životinje Nubijskih planina. Ocu sam bila peto i posljednje dijete i mislio je da sam najljepša kći svih vremena. Naše se selo oslanjalo na golemu stijenu koja se uzdizala iznad blatnih koliba. Iza te stijene uzdizale su se planine, visoko u nebesa. Zapravo, selo je sa svih strana bilo okruženo planinama. U samo petnaest minuta mogli ste pješice izaći iz sela i izgubiti se u podnožju brda.

Naš se dom sastojao od pravokutno raspoređenih objekata, unutar kojih su se nalazile dvije blatne kolibe okrenute jedna prema drugoj. To smo nazivali *shal*. *Shal* je bio opasan zidom drvenih štapova između kojih je bila isprepletana slama. Sa svake strane *shala* bile su dvije klupe, gdje smo se uvečer okupljali oko vatre te se smijali i pričali priče. Oko *shala* se nalazilo mnogo veće dvorište, odnosno *tog*. Ograda *toga* bila je od izdržljivih, ravnih grana, a bila je visoka kao i krov naše kuće. Pretpostavljam da je *shal* poput zapadnjačke kuće, a *tog* poput vrta koji je okružuje. Naše ovce i koze živjele su u *togu*. Morali smo paziti da ne probiju ogradu i ne uđu u *shal* i ukradu nam hranu.

S majkom i ocem živjela sam u jednoj od koliba. Unutra su bila tri kreveta, po jedan za svakoga od nas. Okviri su bili od

bambusa, a madrac je bio od kore baobaba. Moj je otac uvijek spavao blizu vrata, kako bi nas štitio. U obližnjoj šumi i brdima bilo je zmijsa i hijena i bojala sam se da će doći i ugristi me. Svake večeri iz svojeg kreveta odlazila sklupčati se kod oca u njegov krevet, gdje sam se osjećala sigurnom. Za vrijeme kišne sezone na sredini kolibe gorjela je vatra koja nas je grijala po noći. U sredini kolibe držali smo suha drva za ogrjev, a kad bi ih ponestalo, morali smo ići po vlažna drva u šumu, zbog čega je vatra slabije gorjela i cijela je koliba bila ispunjena dimom.

Jedno od najranijih sjećanja je ono na dan kad mi je otac donio macu. Bila je sasvim crna i sjajna. Nazvala sam je Uran, odnosno »mala crna«. Pokazalo se da je Uran dobra u lovu na miševe i sve nas je dobro zabavljala. Po noći, kad bih uskočila u očev krevet na spavanje, Uran bi skočila na mene. Tada bi se moj otac probudio.

»Već si mi u krevetu,« rekao bi sneno. »Misliš li da mogu podnijeti još i mačku u svojem krevetu?«

»Naravno da možeš,« odgovorila bih smijuljeći se. »Spavam s tobom i mi spavamo s mačkom. To je to.«

»Slušaj, želiš li spavati s Uran, pođi spavati u svoj krevet,« rekao bi mi kroz smijeh.

Uvijek bih odbila. Zatim bi začula majku s druge strane kolibe.

»Dođi ovamo, Mende. Moj je krevet dovoljno velik za tebe, mene i mačku.«

»Ne,« odgovorila bih. »Želim spavati ovdje, s ocem.«

I tako je započela igra. Odnijela bih Uran k majci, ostavila je ondje i potrčala k očevom krevetu. No Uran bi istog trena skočila s majčinog kreveta i dotrčala k nama. Do tog trenutka, otac se već jako glasno smijao.

»U redu,« rekao bi. »Pođi spavati s majkom, a Uran će ostati sa mnom.«

»U redu, *Ba*,« odgovorila bih. Znala sam kako će ta šala završiti. Ja bih pošla prema majčinom krevetu, a Uran bi potrčala

prema nama i uskočila u krevet. Tada bi se već cijela koliba tresla od smijeha.

»Dakle, što god učinili, Uran želi spavati s tobom«, rekao bi moj otac, a zatim bi donio moj krevetić s druge strane kolibe i stavio ga pored svojeg. Uskočila bih u svoj krevet, Uran bi skočila na mene te bi tako moj otac spavao pokraj nas dvije. U takvom smo aranžmanu svi bili sretni.

Na jednoj strani dvorišta uzdizala su se tri stožasta spremnika za žitarice, odnosno *dura*. Svaki je *dur* imao maleni ulaz, širine muškarčeva tijela, visoko iznad tla. Jedini način da se uđe bio je popeti se na ljestve i baciti se u unutrašnjost, savijajući tijelo pri samome ulasku. Ulaz je tako napravljen da se štakori i koze ne mogu zavući unutra. U *duru* su žitarice bile na suhom i ondje smo ih čuvali od jedne do druge sjetve. Kad nam je zatrebalo žita u kolibi, otac bi uskočio u *dur*, napunio okruglu posudu i dodao je mojem bratu, Babi, koji je stajao na vrhu ljestva na ulazu. Ja bih čekala na tlu i primila posudu od Babe.

Moja najstarija sestra Shokan živjela je u susjednom dvorištu sa svojim suprugom i djecom, kao i moja starija sestra Kunyant. Moja braća Babo i Kwandsharan živjeli su izvan obiteljskog kompleksa, u *holu*, kući muškaraca. Svaka je obitelj imala svoju *holu* u kojoj su neoženjeni muškarci zajedno objedovali i živjeli. Moj je otac za vrijeme objeda odlazio u *holu* kako bi jeo s muškarcima.

Otac je zvao sve muške rođake da mu se pridruže: »Dođite jesti s nama! Dođite na čaj!« Moji ujaci i ujne živjeli su u blizini i čuli su ga. U našoj je tradiciji jako važno da ne objedujete sami. Svaki se objed dijeli s bilo kime tko se nađe u blizini. To može biti član obitelji, susjed iz sela, posjetitelj iz drugog plemena, pa čak i stranac. Nije važno tko je to, važno je samo da su oni koji su dovoljno blizu da čuju poziv dobrodošli. Moja je majka znala prepeći sirak i kikiriki te ih samljeti u ukusnu pastu, a znala je kuhati i *kal*, odnosno pire od sirka s mlijekom i vodom, kao i *waj*, gulaš od povrća i mesa s *curryjem*.

Živjela sam u zajednici koja je bila vrlo povezana. Gotovo da nismo imali tajni, a nismo imali potrebu za privatnošću. Kad sam bila jako mala, nuždu sam obavljala iza našeg dvorišta. Kad sam imala oko šest godina, počela sam ići u točno određeni guštik, koji je bio zahod »za odrasle«. Čučnula bih iza grmlja, a trava mi je golicala stražnjicu. Obrisala bih se prvim listom koji bih dograbila. Za vrijeme kišne sezone bilo je teško otrgnuti listove sa stabala, pa sam sa sobom nosila suhe listove palme, no postojao je problem: listovi su bili oštri i lako ste se mogli porezati na vrlo nezgodnim mjestima. Jednoga jutra, kad sam još bila jako mala, otišla sam obaviti nuždu u grmlje s prijateljicom Kehko. Ona je čučnula iza jednog stabla, a ja iza drugog. Začula sam je kako više:

»Nešto se miče, Mende. Što misliš, što je to?«

»Vjerojatno je samo miš,« odgovorila sam.

No najednom se pojavila golema zmija. Kehko ju je vidjela prije mene i počela vikati. Zatim sam je i ja ugledala. Gmizala je kroz grmlje. Kehko je skočila i potrčala, a mokraćna joj je curila niz noge. Bio bi to smiješan prizor da se nismo tako bojale. Ja sam se našla u još gorjoj situaciji, jer sam taman završavala nuždu, a zmija je krenula prema meni. Nisam imala izbora. U trenutku sam iskočila iz grmlja i potrčala. Kratko sam vrijeme trčala s isturenom stražnjicom. Kad smo se obje dovoljno udaljile od zmije, stale smo i smijale se do suza. Nakon toga smo Kehko i ja odlučile da nikada više nećemo ići u to grmlje.

Iza naše kuće nalazio se vrt u kojem smo uzgajali kukuruz, ali i povrće poput graha i bundeve. U listopadu, kada su stizale kiše, kukuruz je narastao i bio velik i sočan. Omiljena mi je poslatica bio svježi kukuruz na klipu, pečen na vatri, s domaćim maslacem. Nakon što bismo pojeli svu hranu iz vrta, pustili bismo koze da obrste preostale stabljike i listove.

Svakoga dana djevojke su išle u planinu po vodu i drvo za ogrjev. Hodale bismo i po dva sata uskim puteljcima koji su zavijali šumom. U brežuljcima je bilo puno zmija i divljih životinja

te bismo svaki put povele i nekog od dječaka da nas štiti. Katkad bismo, stigavši do jezerca noseći svoje glinene posude, ondje vidjele i djevojke iz susjednog sela. Ponekad smo se i porječkale koje će djevojke prije napuniti posude. Ubrzo bismo se počele i pomalo vrijeđati: »Ružna si!« ili »Lažeš!« A zatim bismo se i potukle, no zapravo se radilo o običnoj zabavi. No uvijek bih zvala svojega brata Babu da me spasi. »Mende, stani iza mene«, rekao bi. »Želi li se koja od vas dohvatiti Mende, morat će prvo mene srediti«.

Kad bi kiše konačno stigle nakon duge, vruće sezone suša, sva bi djeca istrčala van i plesala ples radosti, pjevajući pjesmu kiša: »*Are coucoure, Are konduk ducr* — Stiže kiša, Previše je kiše«. S rukama u zraku plesali bismo na toploj, ugodnoj kiši. Bilo je to vrijeme olakšanja, jer su kiše značile da ćemo imati dobar urod i da te godine nitko neće biti gladan.

Kad mi je bilo otprilike šest godina, po prvi put u mojemu životu nije bilo kiša. Naši su se usjevi osušili i uvenuli. Hrane je bilo sve manje, a iz tjedna u tjedan, situacija je bila sve gora. Ljudi su bili jako gladni i očajni. Djeca su vrlo brzo postala mršava i boležljiva, a neki su stariji ljudi umrli od gladi. Sjećam se da nikada u životu nisam bila gladnija.

A onda sam jednoga dana ugledala nevjerojatan prizor — golemi oblak prašine koji se valjao starim putem niz dolinu. Iz prašine su izronili blješteći bijeli kamioni. Možda sam jednom ili dvaput prije vidjela stari kamion kako šteka prema našem selu, no nikada nisam vidjela nešto nalik ovom sjajnom konvoju. Vidjela sam da idu prema tržnici u središtu našega sela. Pojurila sam onamo i ugledala dvojicu muškaraca kako izlaze iz prvog kamiona. Tada sam prvi put u životu vidjela *Hawaje*, odnosno bijelce. Stajala sam s ostalom djecom iz sela i iz daljine buljila u *Hawaje*, pitajući se odakle su stigli. Nama su izgledali poput duhova.

Hodali su uz kamione i govorili vozačima gdje da istovare teret. Mladi Nubijci iz našega sela potrcali su pomoći s velikim vrećama, kantama jestivog ulja, lijekovima i dekama. Nosili su ih u praznu kolibu koja se nalazila u blizini. Svaka je obitelj imala pravo

na jednu deku, jednu vreću leće, jednu limenku ulja i nešto sjemena sirka za sijanje sljedeće godine. Otac je stao u red, a mi smo samo stajali ondje i nastavili zuriti u *Hawaje*. Na kraju smo krenuli kući. Otac je nosio vreću leće, majka je nosila ulje, a ja veliku deku.

»Ovi *Hawaje* su jako dobri ljudi«, rekao je otac, smješkajući se, dok smo hodali do naše kolibe. »Dolaze izdaleka, jer znaju da kod nas nije bilo kiše i da smo gladni. No Arapini nam ne pomažu — iako žive u istoj zemlji kao i mi«.

Cijele te godine, konvoji kamiona penjali su se vijugavim planinskim klancem kako bi nam donijeli pomoć. To je bila pomoć Amerikanaca, pa su svi pričali kako je predsjednik Bush dobar čovjek jer nam pomaže. Jedna je žena iz sela čak svojeg sina nazvala Bush. Rođen je usred najveće gladi. Nakon toga je uslijedilo kopiranje, tako da je cijeli niz dječaka u našem selu nosio ime Bush. Neke su žene odlučile svoje kćeri nazvati po Bushevoj supruzi, no nitko nije mogao doznati kako se zove. Jedna je žena skladala pjesmu u čast predsjedniku Bushu. Vrlo je brzo postala jako popularna, a žene su je pjevale dok su radile. Ne sjećam se točno riječi, no pjesma je išla otprilike ovako:

Bush, Bush, Bush, Bush,
Bush je jako dobar,
Pomogao je Nubijsima,
Lećom i uljem,
Da nema Busha,
Svi bismo umrli,
Bush, Bush, Bush, Bush.

Jedna od najgorih stvari koje je donijela suša bio je pomor stoke. U planinama Nuba, krave su vrlo značajne — one su znak bogatstva. Ljudi su govorili: »Hmmm... On je jako bogat. Pogledaj koliko krava ima.« Moj je otac imao otprilike 50 ili 60 krava. Neki su muškarci imali i više, možda čak i stotinu krava. Za vrijeme velike gladi, mnoge su naše krave uginule. Mojemu su ocu trebale godine da ponovno sastavi svoje krdo.

Babo je, kao najmlađi dječak obitelji, bio odgovoran za brigu o stoci, no kad je krenuo u školu, otac je zaposlio dječaka iz susjednog sela. Imao je oko 13 godina i zvao se Ajeka. Ajeka, kojeg smo zvali Ali, nosio je koplje i *ondo* – glazbeni instrument izrađen od bundeve i tri žice. Nosio je samo perle oko struka. Ali je krave vodio na ispašu u polja ili u šumu; šetajući cijeli dan, tiho svirajući svoj *ondo*. Nakon godinu dana, otac mu je dao jednu kravu. To je bila njegova plaća za godinu dana rada.

Očevo stado krava držali smo oko deset minuta hoda od naše kuće, u nastambi koja se zove *cob*, izgrađenoj od golemih grana ukopanih u zemlju. Imali smo veliki *cob* za krave i manju nastambu, *cobnih*, što doslovce znači »kuća za male krave«, za telad. Ali i moja braća ustajali su prije svitanja i odlazili u nastambe. Gladne teliće vodili bi majkama kako bi sisali. Kad bi mlijeko počelo curiti, odveli bi teliće i sami muzli krave. Telićima bi ostavili malo mlijeka, a ostatak donijeli kući mojoj majci.

Ponekad bismo odmah pili mlijeko – bilo je ukusno, svježije i toplo, a ponekad bismo ga stavili na vatru i radili kašu od sirka. Katkad bi me poslali u dvorište s posudom svježeg mlijeka. Ondje je na užetu visjela kora bundeve, pa bih kroz rupicu na vrhu ulila mlijeko i začepila je čepom. Zatim bih bundevu ljuljala naprijed-natrag, kako bih bućkanjem dobila maslac. Bućkala bih mlijeko pet minuta, a zatim se odmorila, pa ponovno bućkala i odmarala se, sve dok se stepka ne bi odvojila od zrna maslaca. Od toga smo radili maslac i jogurt.

Ljudi su govorili da izgledam baš kao moja majka. Bila je vitka i jako, jako lijepa. No imala sam očevu kosu – bila je mnogo mekša i duža nego kosa moje majke. Neka od najranijih sjećanja su mi da je majka hodala potpuno gola. Otprilike u prvih osam godina mojeg života, nitko u selu nije nosio odjeću. Zatim je majka počela nositi kratku, šarenu tkaninu, omotanu oko kukova. Kad joj je bilo hladno, oko ramena je omotala deku. Nikada nisam znala koliko moja majka ima godina, no izgledala je kao da ima deset godina manje od oca. U našem su se plemenu muškarci ženili ženama koje su mnogo mlađe od njih.

Majka je imala ukrasne ožiljke po cijelome tijelu. Dok je još bila dijete, moja je baka provela sate i sate režući joj kožu oštrim kamenom, stvarajući prekrasne, geometrijske oblike. Moja je baka odabrala spirale i zavijutke za majčina prsa te duge, ravne linije za trbuh. Smatrala sam da su ti ožiljci majku činili jako lijepom. Ožiljci su *kell*, što na nubijskome znači »znakovi ljepote«. I muškarcima i ženama su ih imali. Moja je majka imala prelijep ožiljak s jedne strane lica — nalikovao je na troglavu strijelju. Baka je zarezivala kožu sve dok joj krv nije počela curiti niz obraz.

»Vidjela sam kako krv kaplje na zemlju, Mende«, pričala mi je majka, dodirujući vršcima prstiju ožiljak. »No naučili su nas da budemo hrabre, pa se nisam žalila.«

Imala sam četvero starije sestre i braće, no nitko od njih nije imao ožiljke. Majka mi je rekla da je to stara tradicija koja je nestala prije nego što smo se mi rodili. Bilo joj je žao zbog toga, no razumjela je zašto takve stare tradicije moraju doći k svojem kraju. Uvijek je nosila ogrlicu od crnih i bijelih perli, a oko struka je nosila široki ukras od niza bijelih, crvenih, žutih i crnih perli. U kulturi naroda Nuba, perle koje je svako od plemena nosilo bile su jedinstvene i predstavljale su način raspoznavanja jednog plemena od ostalih.

Moja je majka nosila perle da pokaže da je iz našeg plemena, plemena Karko (pleme unutar naroda Nuba). Kada bi u naše selo došli stranci, odmah su znali tko je pripadnik našeg plemena: prema perlama i ožiljcima.

Premda je majka uvijek nosila ispletenu kosu, gotovo mi nikad nije dopustila da je ja ispletem, jer mi to nikada nije dobro išlo. Kosu joj je obično pletla prijateljica koja je živjela blizu nas, a koja je dugo učila kako se to radi prema nubijskoj tradiciji. Bila je nešto kao plemenski frizer, premda joj nitko nikad nije platio za rad. Činila je to kao uslugu; a to je i bio način na koji smo se međusobno ophodili. Ako biste nekome mogli pomoći, to biste i učinili.

Svaka je djevojčica za različite prigode nosila i različitu frizuru — za dolazak kiša, žetvu, za vrijeme hrvanja ili za ceremoniju

obrezivanja dječaka. Majka mi je rekla da su, u njezino vrijeme, dječaci obrezivani sa sedamnaest ili osamnaest godina kako bi se označio ulazak u svijet muškaraca, no moja su braća obrezana mnogo ranije, s deset ili jedanaest godina. Običaji su se mijenjali i sada se smatralo da je mnogo sigurnije dječake obrezati dok su mladi.

Moj je otac imao prelijepo, drago lice. Nije bio visok kao ostali Nubijci, no bio je u dobroj fizičkoj formi, vitak i jak. Imao je fine crte lica, gotovo europske, no koža mu je bila jako crna. Nosio je samo kratku tkaninu oko struka i bijelu kapu. Očeve su ruke bile tvrde i pune žuljeva. Ponekad bi mu ruke krvarile nakon što je cijeli dan obrađivao koru baobaba i od nje pravio užad koju je prodavao na tržnici. Na stopalima je imao duboke pukotine i rascjepe jer je bos hodao po oštrom kamenju i stijenama u brdima. Nosio je kratku bradu. Zapravo je to bila brada od dan-dva. Imao je kratku, izrazito crnu kosu. Brzo je rasla, a kad bi malo narasla, vidjelo se da je meka i nimalo nalik na kosu ostalih Nubijaca, koja je bila kruta i čvrsta.

Mnogi su muškarci u našem selu imali nekoliko žena. Moji ujaci Jerongir i Foneshir imali su po dvije žene. No moj je otac imao samo jednu ženu. Ja bih ga bila voljela sve i da je imao deset žena. Ne znam bi li se to svidjelo mojoj majci, no ionako ne bi imala pravo išta reći o tome. Takva je naša tradicija. Moj je otac jako volio moju majku. Govorio nam je: »Vaša je majka tako dobra žena, meni vrijedi kao njih deset«.

Život je u našem domu bio vrlo miran. Otac i majka nikada se nisu svađali. Jedine svađe bile su one između nas djece, i to u igri. Otac se uvijek šalio s našim susjedima i pozivao ih k nama na objed. Bio je živ, a moja je majka bila vrlo tiha i povučena. Svi su je voljeli i poštovali. Nije sudjelovala u seoskim tračevima. Ljudi su govorili da je moja majka poput anđela, a moj otac poput zločestog, ali vrlo ljupkog vraga.

Otac je imao golemo koplje za lov, s dugim drvenim drškom nalik na bič i metalnim vrhom. Kad je odlazio u lov, u planine, ponio bi koplje, dugačak štap, sjekiru i posudu punu vode. Sa sobom je

nosio i golemi kravlji rog. Često je ubio tek zeca ili malu pticu nalik na fazana, no ponekad je ubio *shukula* — velikog šumskog jelena. Katkad je ulovio čak i hijenu. Kad bi ubio veliku životinju, puhao bi u rog, a jeka bi ispunila prostor među brdima. Čuli bismo njegov poziv čak u selu i bili vrlo uzbuđeni. Muškarci bi tada krenuli prema njemu, da mu pomognu donijeti životinju.

Kad sam imala oko šest godina, zabrinula sam se za svoju macu Uran. Bila je jako debela i mislila sam da će eksplodirati. »*Umi*, zašto je Uran tako debela?« pitala sam majku. »Mislim da jede previše miševa«.

»Nije debela zato što previše jede«, rekla mi je majka, smijući se. »Skotna je — imat će mlade«.

Bila sam šokirana. Kako je Uran ostala skotna, pitala sam majku.

»Pa, Uran je skotna jer je jela previše miševa«, rekla mi je majka, pobijajući svoju prvotnu izjavu. Mislim da joj se to učinilo zgodnim načinom da mi ne mora objašnjavati kako nastaju djeca u tako ranoj dobi.

»*Umi*«, kukala sam, »ne razumijem. Hoće li Uran omaciti miševe? Dovedi smo je kako bi nas riješila miševa.«

Majka je sjela na svoju drvenu stoličicu i privukla me k sebi. »Slušaj, Mende. Uran jede miševe, no omacit će male mačiće. Pričekaj i vidjet ćeš.«

I dalje nisam razumjela, no bila sam sretna što će Uran imati mačiće. Uzela sam je u ruke i odnijela do majke. »Kad će se omaciti?«, pitala sam.

»Ne znam točno,« rekla je, pipajući Uranin trbuh. »No prema ovome što osjećam, mislim da će to biti uskoro.«

Bila sam jako uzbuđena. Jednoga sam jutra, tjedan dana nakon toga, otišla po Uran i pronašla je sklupčanu s četiri prekrasna mačića. Bili su crni, s bijelim mrljama. Ležala je i gledala me; činilo mi se da je jako ponosna. Uran je doista bila moja najbolja

prijateljica. Istrčala sam na dvorište, ulovila kozu, pomuzla je i otrčala natrag, noseći punu posudu mlijeka. Držala sam mačiće u ruci i mazila ih. Kasnije sam otrčala sve ispričati prijateljima i došli su igrati se s mačićima. Rasli su i počeli skakati po meni i igrati se mojim prstima i ušima. Postali su najvažnija stvar u mojem životu. A zatim je majka jednog jutra rekla da mora razgovarati sa mnom.

»Jedan od susjeda pitao je može li dobiti jednog mačića, da živi u njihovoj kući,« rekla mi je. »Možemo im dati jednog Uraninog mačića. Ne bi li to bilo lijepo?«

Nisam mogla vjerovati što govori. »Želiš dati Uraninu dječicu? Kako možeš? Zašto ne daš svoju djecu drugima, ako je to ono što želiš učiniti?«

»Nemoj se ljutiti na mene,« rekla mi je majka nježno. »Zadržimo li sve mačiće, Uran će ih uskoro imati još pet i tada bismo ih imali deset; što misliš odakle nam mlijeko da ih sve nahranimo?«

»Imamo krave i koze. Možemo piti kravlje mlijeko, a mačke kozje.«

»A što misliš, gdje će sve te mačke živjeti? Da napravimo ogradu i držimo Uran i mačiće vani, kao krave? Bi li ti se to sviđelo?«

»Zašto ne bi sve mačke živjele s nama u kolibi? Male su i ne zauzimaju puno mjesta.«

No majka je bila nepopustljiva. Morat ćemo dati Uranine mačiće. Ljutilo me što majka nije znala što učiniti. Na kraju je rekla, »Slušaj, Mende, za sad mogu ostati s nama, u redu? Hoćeš li prestati plakati?«

Laknulo mi je i otrčala sam k Uran da joj kažem dobre vijesti — da njezini mačići mogu ostati. No naravno, majka me prevarila. Jednoga jutra, nekoliko dana nakon toga, probudila sam se i vidjela da mačića nema. Panično sam trčala po kolibi tražeći ih. Istrčala sam i tražila ih po dvorištu. Konačno sam sjela i briznula u plač. »*Umi*,« plakala sam, »ne mogu pronaći mačiće. Kamo su nestali?«

Majka se pretvarala da je iznenađena. »Doista?« rekla je. »Kamo su mogli otići?« Počela ih je tražiti po kolibi sa mnom, no nakon otprilike pet minuta je odustala. »Možda ih je Uran odnijela u dvorište,« rekla je. »Jesi li pogledala vani?«

Taman sam htjela istrčati i pretražiti vrt, no majka mi je rekla da najprije moram doručkovati. Rekla sam joj da ću jesti kad pronađem mačiće. Krenula sam van, a Uran me pratila. Bila sam ljuta što mi majka ne pomaže. Nakon sat vremena, još sam ih tražila po dvorištu, a uto je dotrčala jedna od mojih prijateljica. Rekla mi je da je presretna jer – pogodite što – dobili su jednog od Uraninih mačića. Najednom sam shvatila da me majka prevarila i nisam mogla vjerovati da je mogla biti tako okrutna. Utrčala sam u kolibu. »Zašto si dala Uraninu djecu? Kako si mogla?« vikala sam na nju i udarala nogama o pod. »Kako si mogla biti tako zla? Lagala si mi.«

Majka mi je rekla da sjednem i pokušala objasniti da će Uran imati još mačića te da ih sljedeći put neće dati drugima. No bila sam neutješna. Brinula sam se da Uran više neće moći imati mlade jer je pojela sve debele miševе pa su ostali samo oni mršavi. Danima sam bila jako tužna. No kako su mačići rasli, vidjela sam da se igraju u selu i da su sretni te sam uskoro oprostila majci.

Zbog toga što sam bila najmlađe dijete i posljednja kći mojega oca, mislim da sam bila pomalo razmažena. Shokan je bila trinaest godina starija od mene. Njezino ime znači »bez kose«, jer se rodila potpuno ćelava. Mislim da nikada nije išla u školu, a kad sam se rodila, već je bila udana i nije živjela s nama. Često sam je posjećivala, jer je puteljak do šume zavijao pored njezine kuće, a i pored Kunyantine kuće također. Iz naše bih je kolibe zazvala, »Shokan, gdje si?« Ona bi me čula i povikala, »Ovdje sam, Mende, ovdje sam.« Kunyant je od mene bila starija oko sedam godina. Njezino je ime značilo »mnogo kose«, jer se rodila s gustom kovrčavom kosom. Sjećam se da su svi govorili da je Kunyant jako lijepa, ali ne i jako pametna. Išla je u školu, no tek kratko. I ona se udala kad je imala otprilike trinaest godina.

Moj najstariji brat zvao se Kwandsharan, što znači »nizak momak«, jer je bio jako mali kad se rodio. Uvijek se smijao i zbijao šale, a bio je i jako zgodan. Kwandsharan se nadao da će otići na studij i postati časnik u vojsci. Sviđao mi se, no nikad nisam razumjela zašto je htio otići iz sela i postati vojnik. Moj drugi brat, Babo, bio je tek dvije godine stariji od mene, i po godinama smo bili najbliži. Njegovo ime na našem jeziku znači »dijetešće« i bio je omiljeno dijete moje majke. Bio je visok i vitak, obazriv i veoma pametan. Uvijek je bio najbolji učenik u školi. Govorio mi je da želi biti trgovac i raditi na tržnici. Njega sam voljela više od sve braće i sestara. Kad god je bio u selu, bila sam uz njega.

Babo me ostavljao samo kad je išao u šumu u lov na ptice. Gađao ih je iz pračke izrađene od palme i kamenčića, a ponekad se koristio i drvenim katapultom. Ako bismo imali sreće, donio bi velikog goluba. Kad bi stigao kući, dao bi ga meni da ga stavim na vatru i spalim perje tako da otpadne. Zatim bi ga on očistio i kuhali bismo ga u metalnoj posudi na vatri, u vodi u kojoj je bilo luka i soli. Bila je to vrlo ukusna poslastica.

Babo se uvijek igrao sa mnom. Jedna od omiljenih igri bila je *Kak*, odnosno igra kamenja. Uzeli bismo po osam kamenčića veličine velikih pikula, sjeli na tlo jedno preko puta drugog i posložili kamenčiće ispred sebe. Babo bi mi uvijek dao da igram prva. Morala sam baciti jedan od kamenčića u zrak, zgrabiti drugi s tla i uhvatiti kamenčić koji sam bacila prije nego što padne na tlo — sve to jednom rukom. Kad bih uhvatila osam kamenčića, počinjali bismo ispočetka, no tad bih morala zgrabiti dva kamenčića odjednom, a zatim tri, pa četiri i tako dalje. Ako bih uhvatila sve kamenčiće i završila niz, povikala bih *Kak!* Naravno, ako bih ispustila koji kamenčić, izgubila bih svoj red. Babo i ja smo satima znali igrati ovu igru.

No moja je omiljena igra bila *omot nwait* — Mjesečeva igra. Igrali bismo je za punog Mjeseca, kad je srebrna mjesečina obasjavala cijelo selo i susjedne planine. U središtu sela okupilo bi se dvadesetak do tridesetak djece i izgradili bismo veliki krug od kamenja.

Zatim bi netko bacio plosnati disk od kravlje kosti (obično jedan od kralješaka) u zrak, svom jačinom. Svi bismo potrčali za njim, vičući i smijući se dok bismo padali jedni po drugima ne bismo li ga se prvi dokopali.

Ako bih pronašla kost, ne bih to odavala, nego bih potrčala prema krugu od kamenja bez da me itko ulovi. No čim bi ostali vidjeli da je disk kod mene, povikali bi »Brzo! Brzo! Ulovite Mende! Spriječite je!« Ako bih stigla do kruga, plesala bih i vikala »*Eyee langaa! Eyee langaa!* — Uspjela sam! Uspjela sam!« Tada bih ja bila pobjednik i bacala bih disk za sljedeću partiju. Ako bi me uhvatili, ispala bih. Da smo smjeli, igrali bismo *omot nwaid* cijelu noć, no nakon par sati igre, naši bi nas roditelji zvali kućama. »Hajde, Mende!« vikala bi moja majka. »Dođi kući. Vrijeme je za spavanje.«